

Anna Dąbrowska

główny specjalista w Biurze Rzecznika Finansowego

Prawo właściwe dla wypadków transgranicznych

Transgraniczny wypadek komunikacyjny, do którego doszło na terytorium Unii Europejskiej, w kontekście ustalania prawa właściwego, które znajdzie zastosowanie przy rozpatrywaniu roszczeń poszkodowanego, wymaga sięgnięcia do przepisów zawartych w [Konwencji haskiej z dnia 4 maja 1971 r. o prawie właściwym dla wypadków drogowych](#) oraz [rozporządzeniu \(WE\) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych \(Rzym II\)](#).

Zastosowanie regulacji znajdujących się w rozporządzeniu Rzym II oznaczać będzie najczęściej konieczność posłużenia się prawem miejsca zdarzenia lub prawem wspólnego miejsca zamieszkania uczestników wypadku.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 i 2 rozporządzenia, jeżeli rozporządzenie nie stanowi inaczej, prawem właściwym dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z czynu niedozwolonego jest prawo państwa, w którym powstaje szkoda, niezależnie od tego, w jakim państwie miało miejsce zdarzenie powodujące szkodę, oraz niezależnie od tego, w jakim państwie lub państwach występują skutki pośrednie tego zdarzenia. Jednakże w przypadku gdy osoba, której przypisuje się odpowiedzialność, oraz poszkodowany mają w chwili powstania szkody miejsce zwykłego pobytu w tym samym państwie, stosuje się prawo tego państwa.

Pewne sytuacje mogą jednak dawać możliwość zastosowania innego systemu prawa, gdyż art. 4 ust. 3 rozporządzenia przewiduje, że jeżeli ze wszystkich okoliczności sprawy wyraźnie wynika, iż czyn niedozwolony pozostaje w znacznie ściślejszym związku z państwem innym niż państwo wskazane w ust. 1 lub 2, stosuje się prawo tego innego państwa. Znacznie ściślejszy związek z innym państwem może polegać – w szczególności – na istnieniu wcześniejszego stosunku pomiędzy stronami, takiego jak umowa, ściśle związanej z danym czynem niedozwolonym. Chodzi tutaj o system prawny, który w sposób oczywisty jest bliższy zobowiązaniu wynikającemu z czynu niedozwolonego niż system prawny państwa, w którym doszło do wypadku, lub państwa wspólnego miejsca zamieszkania.

Dla poszkodowanego przyjęcie jako prawa właściwego innego prawa niż jego miejsca zamieszkania może oznaczać przyjęcie odmiennych niż w jego kraju – czasami bardziej, a czasami mniej korzystnych – zasad odpowiedzialności odszkodowawczej, w tym innych terminów przedawnienia roszczeń.

W odniesieniu do wypadków objętych obowiązkowym ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych dochodzenie roszczeń ułatwiać ma instytucja reprezentanta do spraw roszczeń, który jest reprezentantem zagranicznego ubezpieczyciela w kraju zamieszkania poszkodowanego (por. dyrektywa 2009/103/WE).

Należy również zwrócić uwagę, że w myśl art. 27 rozporządzenia jego obowiązywanie nie uchybia stosowaniu przepisów prawa wspólnotowego, które w odniesieniu do kwestii szczególnych ustanawiają normy kolizyjne odnoszące się do zobowiązań pozaumownych. Innymi słowy, gdy państwo jest stroną międzynarodowej konwencji regulującej problematykę prawa właściwego dla zobowiązań umownych, pierwszeństwo przed stosowaniem rozporządzenia będą miały przepisy tej konwencji. Niektóre państwa członkowskie Unii Europejskiej są stronami Konwencji haskiej o prawie właściwym dla wypadków drogowych z 1971 r. Należą do nich: Austria, Belgia, Republika Czeska, Francja, Łotwa, Litwa, Luksemburg, Holandia, Polska, Słowacja, Słowenia i Hiszpania.

Przepisy tej Konwencji różnią się od prawa Unii szczególnie w sytuacji, gdy podnoszone jest roszczenie o odszkodowanie za szkodę niemajątkową, jako że w tym obszarze prawo państw członkowskich różni od siebie.

Konwencja haska zawiera podobne jak w rozporządzeniu Rzym II ogólne zasady dotyczące określania prawa właściwego – jest to prawo państwa, w którym miał miejsce wypadek drogowy (art. 3 Konwencji). Konwencja jednak przyjmuje odmienne niż rozporządzenie wyjątki od tej generalnej zasady.

Konwencja haska w niektórych przypadkach przewiduje stosowanie prawa kraju rejestracji pojazdu lub pojazdów, które uczestniczyły w wypadku. Jeżeli uczestniczyło w nim wiele pojazdów, prawo państwa rejestracji jest właściwe tylko wówczas, gdy wszystkie pojazdy są zarejestrowane w tym samym państwie.

Zgodnie z art. 4 Konwencji wyjątki te mają zastosowanie w sytuacji:

a) jeżeli w wypadku uczestniczy tylko jeden pojazd, który jest zarejestrowany w państwie innym niż to, w którym nastąpił wypadek, do odpowiedzialności stosuje się prawo wewnętrzne państwa rejestracji:

— wobec kierowcy, posiadacza, właściciela i innej osoby mającej prawo do pojazdu, niezależnie od jej miejsca stałego pobytu,

— wobec ofiary będącej pasażerem, jeżeli jej miejscem stałego pobytu jest państwo inne niż to, w którym nastąpił wypadek,

— wobec ofiary znajdującej się poza pojazdem na miejscu wypadku, jeżeli miała miejsce stałego pobytu w państwie rejestracji. Jeżeli jest wiele ofiar, określa się prawo właściwe oddzielnie dla każdej z nich.

b) jeżeli w wypadku uczestniczy wiele pojazdów, postanowienia litery a) stosuje się tylko wówczas, gdy wszystkie pojazdy są zarejestrowane w tym samym państwie.

c) jeżeli w wypadku uczestniczy wiele osób znajdujących się poza pojazdem lub pojazdami na miejscu wypadku i mogą być one odpowiedzialne, postanowienia liter a) oraz b) stosuje się tylko wówczas, gdy wszystkie te osoby mają miejsca stałego pobytu w państwie rejestracji; to samo stosuje się, jeżeli osoby te są również ofiarami wypadku.

Prawu właściwemu na podstawie art. 3 oraz 4 dla odpowiedzialności wobec pasażera będącego ofiarą podlega odpowiedzialność za uszkodzenie rzeczy przewożonych w pojeździe, należących do pasażera lub powierzonych pasażerowi. Prawu właściwemu na podstawie art. 3 oraz 4 dla odpowiedzialności wobec właściciela pojazdu podlega odpowiedzialność za uszkodzenie rzeczy przewożonych w pojeździe, innych niż rzeczy wymienione w ustępie poprzedzającym. Odpowiedzialność za uszkodzenie rzeczy znajdujących się poza pojazdem lub pojazdami podlega prawu wewnętrznemu państwa, w którym nastąpił wypadek. Jednakże odpowiedzialność za uszkodzenie rzeczy osobistego użytku ofiary znajdującej się poza pojazdem lub pojazdami podlega prawu wewnętrznemu państwa rejestracji, jeżeli prawo to byłoby właściwe do odpowiedzialności wobec ofiary zgodnie z art. 4 (art. 5 Konwencji).

Konwencja haska nie przewiduje prawa wyboru prawa właściwego.

Omawiając problematykę prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych, warto zwrócić uwagę na bardzo istotny dla poszkodowanych wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 grudnia 2015 r. w sprawie C-350/14 (Florin Lazar przeciwko Allianz SpA), odnoszący się do wykładni art. 4 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 864/2007 Parlamentu

Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II).

Trybunał przeanalizował, czy art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II należy – dla celów ustalenia prawa właściwego dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z wypadku drogowego – interpretować w ten sposób, że szkody związane ze śmiercią osoby w takim wypadku, który miał miejsce w państwie członkowskim siedziby sądu, i poniesione przez członków rodziny tej osoby mających miejsce pobytu w innym państwie członkowskim, powinny być kwalifikowane jako „szkody” lub „skutki pośrednie” tego wypadku w rozumieniu wspomnianego przepisu.

Trybunał zauważył, że dla celów wskazania prawa właściwego dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z czynu niedozwolonego art. 4 ust. 1 rzeczono rozporządzenia przyjmuje prawo państwa, w którym „szkoda” powstaje, niezależnie od tego, w jakim państwie miało miejsce zdarzenie powodujące szkodę, ani od tego, w jakim państwie lub jakich państwach występują „skutki pośrednie” tego zdarzenia. Szkodą, jaką należy wziąć pod uwagę przy ustalaniu miejsca, w którym szkoda ta powstaje, jest szkoda bezpośrednia, a wynika to z motywu 16 wspomnianego rozporządzenia.

W odniesieniu do szkody na osobie lub szkody na mieniu prawodawca Unii sprecyzował w motywie 17 rozporządzenia Rzym II, że państwem, w którym powstaje szkoda bezpośrednia, jest państwo, w którym została poniesiona szkoda na osobie lub mieniu.

Wynika stąd, że jeżeli jest możliwe ustalenie wystąpienia szkody bezpośredniej, co zwykle ma miejsce w razie wypadku drogowego, miejsce tej szkody bezpośredniej będzie istotnym łącznikiem dla celów określenia prawa właściwego, niezależnie od pośrednich skutków tego wypadku. W sprawie badanej przez Trybunał szkoda polegała na obrażeniach, które spowodowały śmierć córki F. Lazara, przy czym szkoda ta wystąpiła we Włoszech, natomiast szkody doznane przez jej członków rodziny należy uznać za skutki pośrednie wypadku, którego dotyczy postępowanie główne, w rozumieniu art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II.

Wykładnia taka znajduje potwierdzenie w art. 15 lit. f rozporządzenia, który prawu właściwemu powierza kwestię ustalenia osób, które mogą podnosić, że doznały szkody, przy czym przepis ten obejmuje rozpatrywaną w postępowaniu głównym sytuację szkód doznanych przez członków rodziny ofiary.

Jak wyjaśniła Komisja Europejska odnośnie do art. 11 lit. g wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II), który stał się art. 15 lit. f rozporządzenia Rzym II, wskazane prawo określa również osoby uprawnione do odszkodowania za szkody poniesione osobiście. Pojęcie to dotyczy w szczególności kwestii, czy osoba inna niż „bezpośrednia ofiara” może uzyskać naprawienie szkody wyrządzonej jej pośrednio, w następstwie szkody doznanej przez osobę poszkodowaną. Szkada ta może przybrać postać krzywdy – na przykład w postaci bólu wywołanego śmiercią członka rodziny – lub szkody finansowej, wyrządzonej na przykład dzieciom lub małżonkowi osoby zmarłej.

W świetle tych okoliczności należy w pierwszej kolejności ustalić prawo właściwe dla zdarzenia prawnego, by następnie móc na jego podstawie ustalić osoby, które doznały szkody pociągającej za sobą prawo do odszkodowania.

W następstwie tych rozważań Trybunał stwierdził, że art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II należy – dla celów ustalenia prawa właściwego dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z wypadku drogowego – interpretować w ten sposób, że szkody lub krzywdy związane ze śmiercią osoby w takim wypadku, który miał miejsce w państwie członkowskim siedziby sądu, i poniesione przez członków rodziny tej osoby mających miejsce pobytu w innym państwie członkowskim, powinny być kwalifikowane jako „skutki pośrednie” tego wypadku w rozumieniu wspomnianego przepisu.

Ponadto jeżeli chodzi o kwestię sądu, przed którym można dochodzić roszczeń od ubezpieczyciela za skutki wypadku komunikacyjnego objętego obowiązkowym ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej, należy wskazać, że zgodnie z art. 1103⁵ § 1 pkt 1 k.p.c. można ich dochodzić przed polskim sądem. Przepis ten przewiduje bowiem, że sprawy ze stosunku ubezpieczenia przeciwko ubezpieczycielowi należą do jurysdykcji krajowej, gdy powód ma miejsce zamieszkania w Rzeczypospolitej Polskiej. Sprawy, których dotyczy omawiany przepis, to zarówno sprawy z powództwa ubezpieczającego przeciwko ubezpieczycielowi, sprawy z powództwa osoby trzeciej, na rzecz której zawarto umowę ubezpieczenia, jak i sprawy z powództwa poszkodowanego przeciwko ubezpieczycielowi za szkodę wyrządzoną przez ubezpieczonego w ramach ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej (Por. J. Bodio i inni, *Komentarz bieżący do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U.64.43.296)*, LEX/el. 2011 [komentarz do art. 1103⁵, nb 1]).